

UDK

393(497.7:=512.161)(049.3)

Makale türü:

1.02 Genel bilimsel makale

Kabul edildi: 12.09.2017

Revize : 25.09.2017

Onaylandı : 14.10.2017

MAKEDONYA TÜRKLERİNDE ÖLÜM ADETLERİ

Doç. Dr. Mensur NUREDİN

Uluslararası Vizyon Üniversitesi, , Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi – Gostivar,
e-mail: mensur@vizyon.edu.mk

Mr. Nazife YAKUPOVA DOMAZET

Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Araştırma Görevlisi,
e-mail: nazife.yakup@vizyon.edu.mk

ÖZET

İnsanın bu dünyaya gelişinden terk edip gitmesine kadarki zaman süresi geçmişten bu yana çeşitli inanış ve uygulamalarla süslenmiş gelmiştir. Bilindiği üzere, genel olarak insan hayatında doğum, evlilik ve ölüm evrelerinden oluşan üç önemli dönem bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da inanış ve uygulamaların hemen hemen hepsi bu üç dönem etrafında odaklaşmaktadır.

İnsan hayatının önemli geçiş noktalarından birisi olan ölüm olayı beraberinde birçok adet, töre, tören, inanış ve uygulamalar getirmektedir. Doğum ve evlenme ile ilgili uygulamalar daha ziyade sevinç ve mutluluk tezahürleriyle icra edilirken, değineceğimiz ölüm hadisesi ise üzüntü ve keder belirtileriyle dikkati çeker. Zira hasreti çekilen bir çocuğun, ailenin devamını simgeleyen gencin, ailenin direkleri olan anne babanın, geçmiş ve aidiyeti temsil eden ve hayata anlam katan dostların ölümü doğal olarak insana keder ve üzüntü verir.

Makedonya Türklerinde ölüm ile ilgili uygulamalar konusundaki birçok veri, bizzat cenaze merasimlerine katılarak yaptığım şahsi gözlemlerden ve isimlerinin zikredilmesini istemeyen köy imamlarından temin edilmiştir.

Bâki olan Allah'tır ve her canlı ölümü tadacaktır. Doğum gibi ölüm de Allah'ın değişmez sünneti içerisinde doğal bir olaydır. Fakat İslâm inancı bakımından ölüm bir son değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır. Dolayısıyla bu âlem için ölüm denilen olay, başka bir âlem için mahiyeti farklı yeni bir doğum olarak gerçekleşir. Mutlaka yaşanacak olan bu yeni hayat için insanın bu dünyada iken hazırlık yapması gerekir.

Anahtar kelimeler: Ölüm, inanç, adet, uygulamalar.

UDK

393(497.7:=512.161)(049.3)

Article type:

1.02 Overview scientific article

Received : 12.09.2017

Revise : 25.09.2017

Accepted : 14.10.2017

DEATH TRADITIONS AMONG MACEDONIAN TURKS

Assoc. Prof. Mensur NUREDİN, PhD

International Vision University, Faculty of Law, Gostivar, Republic of Macedonia, Skopje
e-mail: mensur@vizyon.edu.mk

Nazife JAKUPOVA DOMAZET, LL.M

International Vision University, Faculty of Law, Gostivar, Republic of Macedonia,
e-mail: nazife.yakup@vizyon.edu.mk

ABSTRACT

Beliefs and daily practices of a human being starts from its birth and continues up to its death. As it is known, there are three important periods in human life; birth, marriage and death. Accordingly, almost all of the beliefs and practices are focused around these three periods.

Death, as being one of the most important event of human life, in return brings many customs, traditions, ceremonies, beliefs and practices.

While the practices related to birth and marriage are carried out with joy and happiness, the event of death to points to sadness and sorrow. It should be considered normal that the death of a long-suffering child, the young that symbolizes the continuation of the family, the parents who are the pillars of the family, the friends who represent the past and the belonging that add meaning to life, naturally gives is people sorrow and sadness.

Details for death related practices in the Macedonian Turks are generally obtained from personal observations made by participating in funeral ceremonies and imams who do not want to share their names.

God is eternal and every living thing will taste death. Death, like birth, is a natural act in God's unchanging sunnah. However, in terms of Islamic belief, death is not an end, though the beginning of a new life. The event called death, in fact takes place as a new birth in another world. Preparations needs to be done from this world for the new life that will be absolutely experienced.

Keywords: Death, beliefs, customs, practices.

1. ÖLÜMÜ DÜŞÜNDÜREN ÖN BELİRTİLER

Ölüm korkusunun bilinç altındaki baskısıyla tedirgin olan insanların düşünceleri, geleceği bilme arzusu, araç ve nesnelerin bu veya şu şekilde kullanılışları, tabii olayların zuhur etmesi, hayvanların hareket ve sesleri, rüyalar veya rüyalarda görülenler vb. hususlar halk arasında çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi olarak kabul edilmektedir. Makedonya Müslümanlarında da ölümün ön belirtileri olduğu kabul edilen bu gibi olaylarla ilgili değişik inanış ve uygulamalar dikkatimizi çekmiştir.

Halk inançlarında bazı hayvanlar ölümün habercisi veya ölümle bağlantılı kabul edilirler. Örneğin, hutbolu, yani baykuşun ötmesi, evin çatısına veya bacasına tünemesi o evde yakınlarda bir ölüm olacağı şeklinde yorumlanır. Baykuş uğultusunun ölüm habercisi olduğu düşünülür. Aynı şekilde bir tavşanın yolda insanın önünü kesmesinin kişiye uğursuzluk veya kötülük getireceğine, hatta yakınlarda vuku bulacak bir ölümün işareti bile olabileceği varsayılır.

Makedonya'nın bazı bölgelerinde köpeğin uluması da benzer şekilde ölümün habercisi kabul edilir. Köpeklerin ezan okunurken ulumaları ise onların kendi dillerince zikir yaptıkları şeklinde yorumlanır. Aynı şekilde horozların akşama doğru

ötmesinin hayra işaret olmadığı, hatta yakın zamanda bir ölüm olacağını habercisi olduğu kabul edilir. Bunların dışında bütün evcil hayvanların huzursuzlukları ve alışkanlık dışı davranışları da sahiplerinin başına kötü bir şey geleceğinin belirtisi olarak kabul edilir.

Bunlardan başka rüyada dişin ağrması, diş doldurtmak veya çektirmenin, kalabalıklar içerisinde görünme veya bu kalabalıkta beyaz cübbeleriyle hocaların veya Beytullahın görülmesi ve ölümlerle uğraşmak veya sık sık ölü görmek ölümün habercisi olarak veya yakınlarda aile üyelerinden birinin vefat edeceğine delalet kabul edilir.

Makedonya Müslümanları arasında günlerin de ölüm için ön belirti olduğu inanılır. Örneğin, bazı bölgelerde yaşayan Müslümanlar arasında kadınların Salı günü çamaşır yıkaması aileye bir kötülük veya ölüm getireceği algısına yol açar. Salı günü veya gecesinde tırnakların kesilmesi ile el ve ayak tırnaklarının ardarda kesilmesinin kötülüğe, hatta ölüme işaret olduğuna inanılır. Kısacası, Salı günü genelde Müslümanlarca uğursuz bir gündür denilebilir. Dolayısıyla, Salı günü yapılması gereken bazı işlerin çoğunlukla ertelendiği dikkati çeker.

Makedonya Müslümanlarında psikolojik ve fizyolojik değişiklikler de ölüm habercisi olarak yorumlanır. Örneğin,

kişinin parmağının veya vücudunun bir bölümünün sararması veya morarması ölüm habercisi olarak kabul edilir. Yine hastanın bedeninde meydana gelen bazı değişiklikler halk arasında ölümün yaklaştığının belirtisi olarak kabul edilmektedir.

2. ÖLÜM ESNASI ADETLERİ

Ölüm gerçekleştikten sonra orada bulunan ev halkı ve yakın akrabaları birkaç dakika bekleyip hastanın ruhunu teslim edip etmediğini kontrol ederler. Bunun için yapılan uygulamalardan en yaygını ölen kişinin açık olan ağzına ayna yaklaştırılmasıdır. Ayna buharlaşırsa ölümün gerçekleşmediğine karar getirilir. Beklenmesi öngörülür. Yine ölen kişinin ayakları ve nabızı kontrol edilir. Ayakları buzlanmış/soğumuş, nabızı durmuş, vücudunda morarmalar oluşmaya başlamışsa kişinin öldüğü kabul edilir.

Loğusa döneminde ölen kadının cennetlik olacağına inanılır. Ölüm döşeğine konulan kadın örtüldükten sonra, üzerine gelin iken giymiş olduğu çinkanları (şalvarları) ve başörtüleri koyulur. Bu uygulama, ölenin genç olduğunu vurgulamak için yapılır.

Ölen kişi genç kadın ise, yakınlarından bir genç kız seçilir ve ayrı bir bölgede daire (zilli def) çalıp şarkı söylenir. Bu uygulama, ölen kadının eşinin kısa zamanda tekrar evlenmesi için yapılır. Bu uygulama sonucunda evlenmelerin kısa zamanda gerçekleştiği rivayet edilir.

Cenazenin karyolada bekletilmesi iyi karşılanmaz. Hatta, hastanın ölüm anında yüksek yerde durmasından dolayı, ruhunun çıkmasının zor olacağına ve kişinin ölüm anında zorluk çekeceğine inanılır. Yüksek yerde, yani karyolada olan ölüm anında kişinin ruhunu teslim etmesinin günler sonra gerçekleştiği yönünde örnekler anlatılır. Bundan dolayı, Makedonya Müslümanlarında mümkünse ölümü bekleyen kişinin döşeğinin yere serilmesi gerekliliği yaygın olan bir inanıştır.

Makedonya'nın bazı bölgelerinde ölen kişinin şişmemesi için karın kısmına ağır bir taş veya tuğla koyulur. Bu uygulama ölünün midesinin temizlenmesi düşüncesiyle de yapılır.

Bazı bölgelerde ise, ölünün şişmesi için karın kısmına bir metal parçası, kaşık veya bıçak gibi aletler konulur. Cenazenin bekletilme durumunda ise hem tuğla hem de bıçak konulur.

Makedonya'nın bazı bölgelerinde can çekişen hastanın yanına gelen yakınları, abdestli olmaya dikkat ederler. Yine canı çıkarken odada bulunanlarda ayağa kaldırılır ve hiç ses çıkarmadan sadece "Allah Allah" diye zikrederler. Diğer bir odada da ölünceye kadar Kur'an-ı Kerim okunur. Bu uygulama sayesinde hastanın canının kolay çıkacağı ve zorluk çekmeyeceği kabul edilir.

Hasta, gözleri tavana dikik iken, açıp kapattı mı öldüğü kabul edilir. Hasta derin bir nefes aldıktan sonra ruhunu teslim eder.

Ölen kişinin gözleri açık kalırsa, gözü dünyada kaldı diye yorumlanır. Hasta gülerek ölürse iyi sayılır, iyi insan olduğunun işareti olarak kabul edilir. Yanarak ölene ise, çok günahı vardı, günahlarına kefarete olarak Allah bu dünyada onu yaktı, diye düşünülür. Elleri açık olarak ölen kişi, cömert diye yorumlanır. Konuşa konuşa can veren için ise, rahat can verdiği için “iyi insandı” derler.

3. İSKAT VE DEVİR

İbadetlerde ıskat, namaz, oruç, kurban, adak, kefarete gibi ibadet ve borçları ifa etmeden vefat eden bir kimseyi bu borçlarından kurtarmak için fakirlere fidye ödenmesi işlemini ifade eder. Fıkıhta daha çok, namaz ve oruç borcunu düşürme anlamına gelen ıskat-ı salât ve ıskat-ı savm terimleri kullanılır. Burada fidyeden maksat, söz konusu ibadetlerin yerine geçmesi amacıyla yapılan nakdî veya aynı ödemelerdir. Bu bağlamda ıskat-ı salât, bir kimsenin sağlığında eda veya kazâ edemediği namaz borçlarını uhdesinden düşürebilmek için ölümünden sonra fidye ödenmesi işlemini, devir de bu fidye ödemede geliştirilen bir yöntemi ifade eder.

Devir, ıskat için fakirlere nakdî bedeli tamamen vermek yerine muayyen bir

miktarı hibe edip, tekrar hibe yoluyla ondan geri alma ve toplam borç miktarına ulaşmaya kadar bu hibe ve karşı hibe işlemini devam ettirme usulünün adıdır. Böylece elden ele devredilen para ile devir sayısının çarpımıyla elde edilen meblağın fidye olarak hibe edilmiş olacağı, neticede de ıskat için gerekli fidyenin tamamen ödenmiş olacağı var sayılmaktadır.

Makedonya’da önceleri ıskat ve devir uygulaması yaygındı. Mutlaka yapılması gerektiğine inanılırdı. Günümüzde ise bu uygulama bazı yerlerde hala uygulanır iken birçok yerde yanlış olduğu düşüncesiyle terkedilmiştir.

İskat ve devir işleminden sonra fidye uygulaması da yapılır. Bu uygulama günümüzde de devam etmektedir. Fidyeye, ölen kişinin ailesinden alınan ayrı bir miktar paradır. Bu, Makedonya Müslümanlarının ölçülerine göre, erkek için 131, kadın için 71 fidyedir.

İslâm âlimlerinin ortak kabulüne göre, ihtiyarlık ve iyileşme ümidi kalmamış bir hastalık sebebiyle oruç tutamayan kimseler, kazâ etmeleri de mümkün olmadığı için tutamadıkları gün sayısınca fidye öderler. İslâm âlimlerinin ortak kabulüne göre, ihtiyarlık ve iyileşme ümidi kalmamış bir hastalık sebebiyle oruç tutamayan kimseler, kazâ etmeleri de mümkün olmadığı için tutamadıkları gün sayısınca fidye öderler.

4. ÖLÜMDEN SONRAKİ BELLİ GÜNLER

Makedonya Müslümanlarında ölümden sonra icra olunan inanışlar ve uygulamalar içinde şu belli günlerde yapılanlar dikkati çeker. Birinci günü, yedinci günü, kırkıncı günü, elli ikinci günü, altıncı ayı ve yıllığı.

Birinci gün: Ölünün gömülmesinden sonra ölünün evinde yemek üzere lokantalardan sıcak yemek ısmarlanır ve ölünün ruhuna cenazeye katılanlara verilir. Taziyeye ölümün birinci gününde daha kalabalık gelinir. Ölenin yakınları gelenlerin taziyelerini kabul eder. Taziyeye gelenler tarafından: “Siz sagolun” (Başınız sağolsun), “Allah cennette kavuştursun”, “Allah sabırlık versin” gibi sözler söylenir. İlk günden yedinci güne kadar kadınlar tarafından “kırk Yasin” okunur. Bu uygulamayla ölünün kabir azabı çekmeyeceğine inanılır.

İkinci gün: Taziyeye gelenlerin taziyeleri kabul edilir. Akşam ile Yatsı arası kırk Yasin okunur. Gelenlere sadece lokum ikram edilir. Yeni evli gelinler taziyeye gelenleri evin içinde değil, dışarıda karşılarlar. Bu esnada ölü yakınları koyu renkte yazmalar takarken, gelinler beyaz başörtülü olurlar. Taziyeye gelenler bu esnada birbirleriyle kucaklaşmazlar. Uzaktan selamlaşırlar. Ölümün bulaşıcı olduğu inancı hakim old-

uğu için birbirleri ile uzaktan selamlaşırlar. Bir bakımdan bu şekilde korunacaklarını düşünürler.

Üçüncü gün: Erkekler için komşuda açılmış olan konak sona erer. Taziyeye gelenler artık ölü evinde kabul edilir. Gelenlere üçüncü gününde sütlü kahve verilmeye başlanır. İlk iki günde lokumdan başka bir şey ikram edilmez. Akşam ile yatsı arasında kadınlar tarafından yine kırk Yasin okunur.

Yedinci gün: Ölü evinde yedi veya on gün yemek pişirilmez. Orada hazır bulunanlara yemek dostlar tarafından ve lokantalardan getirilir. Yedi veya on günden sonra artık ölü evinde yemek pişirmeye başlanır. Akşam ile Yatsı arasında yine kadınlar tarafından kırk Yasin okunur. Makedonya'nın Ohri kasabasında ölünün ruhu için yedi gece Tebareke süresi, Yasin-i Şerif ve mevlid okunur. Bu uygulama ile ölünün kabir sualinin ve kabir hayatının iyi geçeceğine inanılır. Son zamanlarda ölünün yedinci gününe özel önem verilmeye başlanılmıştır. Ancak bu uygulamanın Hıristiyan inancından geçmiş olduğu kabul edildiğinden haram kılınmış ve uygulamaktan vazgeçilmiştir.

Kırkıncı gün: Ölünün ruhunun kırk gün eve geldiği inancı hakim olduğu için, bu son gecesinde gelip mutlu olarak geri dönmesi için yapılan bir uygulamadır. Ölünün kırkı da denilen bu günde bazıları tarafından ölünün sevabına mevlid veya hatim okutu-

lur, dua yapılır. Mevlid veya hatim ikinci namazından sonra okunur. Yakın akrabalar davet edilir. Yemek ikram edilir. Yemeklerden sonra davetlilere çay veya kahve verilir ve davetliler dağılır. Kırkıncı gece uygulaması ölüyü bir nevi anma merasimi olarak kabul edilir.

Elli ikinci gece: Ölünün kemiklerinin bedenden veya etten ayrıldığına inanılır. Bundan dolayı ölünün acı çektiği kabul edilir. Burun kemiğinin de bedenden düştüğüne inanılır. Bu vesileyle ölünün acı ve zorluk çekmemesi düşüncesiyle o evde hatim indirilir, mevlid okutulur, ölüye dua edilir, ölünün ruhuna yemek ikram edilir.

Sene-i devriyesi (Ölüm yıldönümü): Ölümün senesi, ölüyü anma merasimi olarak kabul edilir. Bu uygulamada yine yakın akrabalar davet edilir, hocalar tarafından hatim veya mevlid okunur. Yemekler yenip çay veya kahve içildikten sonra evden ayrılır. Bu merasimlerde genelde ölünün ruhuna helva pişirilir.

Kelime-i Tevhid günü: Ölünün defnedildiği günden sonraki ilk Cuma'da ölü için yapılan bir uygulamadır. "Fealem ennehu" ile başlayıp "La ilahe il-lallah" kelimesiyle devam eder. Mevcut bulunan hocalar birer devir, yani tesbihler üç kere otuz üçer defa yüksek sesle "La ilahe il-lallah" kelimesini okurlar, cemaat da buna eşlik eder. Bu uygulamanın sonunda da Kelime-i Tevhid duası yapılır. Davetliler de bu uygulamada hazır bulunurlar. Cuma namazından sonra bazı aileler cami çıkışında ölü adına

lokum dağıtırlar. Bazı aileler pişirilmiş helvadan evlerinde kurulmuş sofralarda ikram ederken, diğer bazıları ise davetlilere evlerinde ölü adına veya ölü sevabına yemek ve helva ikram ederler.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde, çalışmamızda konu edindiğimiz inanç ve adetler, Makedonya Müslümanlarında bir cemaat şuuru oluşturan güçlü bir bağ olarak dikkat çekmektedir. Makedonya'daki söz konusu inanış ve uygulamaların Anadolu'dakilerle büyük benzerlikler arz etmesi, burada yaşayan toplumun kendilerini Anadolu'nun kaybolmamış bir parçası olarak hissetmesini sağlamıştır. Komünist idare altındaki birçok baskıya rağmen bu benzerliklerin hala ayakta kalması ise kayda değerdir.

Meseleye İslam dini açısından baktığımızda, bazı uygulamaların doğrudan dinî olmasalar da halkı bir nebze olsun dine yaklaştıran veya onlara dini vecibeleri hatırlatan adet ve gelenekler olduğu söylenebilir. Ancak halk tarafından devam ettirilen bazı adet ve gelenekler, dinen aslı olmamaktan öte dini inançlara zarar verebilecek unsurlar ihtiva etmektedir. Bunlar hem toplumun gerilemesine hem de birçok gereksiz masraflara katlanmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bizce yeniden değerlendirilmeleri ve ıslah edilmeleri gerekmektedir.

6. KAYNAKÇA

- AKSEKİ, Ahmet Hamdi, **İslam Dini** (Fıkıh-İbadet-Ahlak), Ankara 1967.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Büyük İslam İlmihali**, Tarihsız.
- HÜSEYİN, Safiye, **Makedonya Türklerinin Geçiş Dönemleri Etrafında Oluşan İnanç ve Pratikler**, Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- KALAFAT, Yaşar, **Makedonya Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnançları**, İstanbul 1994.
- NUREDİNİ, Mensur, **Makedonya'daki Belli Başlı Ziyaret Yerleri**, Dinler Tarihi Açısından Bir Değerlendirme, Gostivar 2003.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara 1979.
- POPOVİÇ, Aleksandar, **Balkanlarda İslam**, çev. Komisyon, İstanbul 1995.
- SELİMİ-OSMANİ, Edibe, **Rite e Besime Popullore ne Viset e Tetoves dhe te Gostvarit**, Shkup 1996.
- TANYU, Hikmet, **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**, Ankara 1968.
- TANYU, Hikmet, **Dinler Tarihi Araştırmaları**, Ankara 1973.

BEYAN

Yazar çıkar çatışması olmadığına beyan etmektedir